

Віктор СИДОРЕНКО, Наталка КОТЕЛЯНЕЦЬ

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ

2

Віктор Сидоренко
Наталка Котелянець

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ

Підручник для 2 класу
загальноосвітніх навчальних закладів

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України*

Харків
«Сиція»
2012

УДК 62-028.31(075.2)
ББК 30я721
С34

Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України
(наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України від 18.06.2012 р. № 718)

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Художнє оформлення та методичні малюнки **Олени Агеєвої**

Працюємо разом із підручником:

дізнаємося нове	міркуємо, відповідаємо
вивчаємо правила країни Майстрів	творимо красу
спостерігаємо, досліджуємо	словничок «Умілі рученята»

Сидоренко В. К.

С34 Трудове навчання : підруч. для 2 кл. / В. К. Сидоренко, Н. В. Котелянець. — Харків : Сиція, 2012. — 128 с. : іл.

ISBN 978-966-2542-26-4

У підручнику відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти та базової навчальної програми закладено можливості для реалізації всіх змістових ліній галузі: ручні техніки обробки матеріалів, технічна творчість, декоративно-ужиткове мистецтво, самообслуговування. Ця навчальна книга є концептуальним продовженням системи підручників нового покоління для початкової школи, що стала переможцем у Всеукраїнському конкурсі рукописів підручників для початкової школи. Її зміст спрямовано на формування і розвиток у межах вікових можливостей предметно-перетворювальної компетентності учнів, яка дає їм можливість самостійно вирішувати предметно-практичні та побутові задачі. Підручник містить завдання профорієнтаційного характеру.

Для учнів 2-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, учителів початкової школи, методистів, студентів педагогічних коледжів та вищих навчальних закладів педагогічного спрямування, батьків.

УДК 62-028.31(075.2)
ББК 30я721

ISBN 978-966-2542-26-4

© В. К. Сидоренко, Н. В. Котелянець, 2012
© Видавництво «Сиція», 2012
© О. В. Агеєва, художнє оформлення, 2012

Любі друзі!

Ми знову раді вітати кожного з вас у країні Майстрів. Ви вже знаєте багато її таємниць і секретів. І тому можете здогадатися, чому цю країну ще називають країною мрій.

Здогадалися? Правильно! Бо у нашій країні здійснюються мрії тих, хто вміє працювати з душею, поважати працю і людей праці.

Усього цього ми з вами вчимося на уроках **трудового навчання**. Тож мандруємо далі нашою країною, вчимося бути працюючими, відповідальними, самостійними і творити красу разом.

А провідниками у подорожі будуть ваші добрі знайомі:

майстри

майстрині

Папірчик

Глинчик

Шишечка

Голочка

**Тож вирушаймо до країни Майстрів!
Хай здійсняться ваші мрії!**

З повагою ваші друзі — автори підручника

ВСТУП

Ласкаво просимо до країни Майстрів!

ПОРАДИ МАЙСТРІВ

Майстер створює вироби з різних матеріалів. Як ти вважаєш, чи можна виготовити виріб із будь-яких матеріалів? Від чого залежить вибір матеріалу?

З яких матеріалів виготовлено вироби, зображені на малюнках?

Назви інструменти, зображені на малюнку. З якими ти вже працював? Для чого ти їх використовував?

У кожній роботі важливий порядок. Будь-яка робота виконується крок за кроком. Ці кроки називають етапами роботи, які ідуть у такій послідовності:

1

Обдумування майбутніх дій, складання плану.

2

Виконання дій за планом.

3

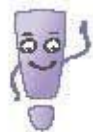
Перевірка і внесення поправок у виконану роботу.

Є низка правил, яких треба дотримуватись під час виконання дій:

- 1) усі деталі для виробу насамперед слід розмітити;
- 2) розмічені деталі вирізати;
- 3) із вирізаних деталей скласти виріб.

Поясни, в якому порядку ти виготовив би цей виріб.

ПРИСЛІВ'Я І ПРИКАЗКИ ПРО ПРАЦЮ:

- Бджола мала, а й та працює.
- Без охоти нема роботи.
- Без роботи день роком стає.
- Без сокири не тесляр — без голки не кравець.
- Діло майстра величає!
- Добре роби — добре й буде!
- Добрий початок — половина діла.
- Лежачого хліба ніде нема.
- Маленька праця краща за велике безділля.
- Не дивись на чоловіка, а на його діло.
- Не місце красить людину, а людина місце.
- Не одяга красить людину, а добрі діла.

Пригадай, які прислів'я про працю ти ще знаєш.
Розпитай рідних або знайомих дорослих, за яким
порядком вони виконують свою роботу.
Складіть разом правила країни Майстрів.

Подорож перша: МІСТО КАЗКОВОГО ЛІСУ

Нас вітають майстриня
Шишечка і її помічники:

ножиці, олівець,
пензлик, клей

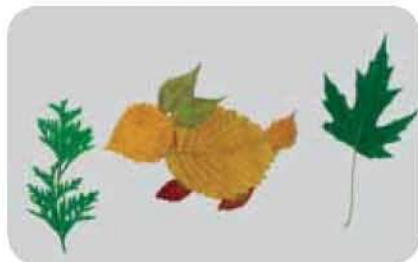
- **Ми дізнаємося** про таємниці лісового міста, правила складання композиції
- **Ми відкриємо** секрети майстерності
- **Ми навчимося** виготовляти казкові аплікації із природних матеріалів

ТАЄМНИЦІ ПРИРОДНИХ МАТЕРІАЛІВ

Опале листя, засушені трави і квіти можуть отримати друге життя в руках майстра. Коли працюєш з природними матеріалами, не поспішай їх розламувати, розрізати. Краще уважніше роздивися, постарайся побачити те, що приховано в них. Справжній майстер повинен бути спостережливим і обережним до навколишнього світу. Тоді звичайні листочки, квіти і травинки можуть чудово змінюватись у твоїх руках.

Які властивості природних матеріалів треба пам'ятати під час виготовлення виробів? Які інструменти і матеріали тобі знадобляться?

**У майстерні Шишечки:
ПРЕДМЕТНА АПЛІКАЦІЯ
«ЧАПЛЯ»**

Наші помічники:

- картон-основа
- пензлик
- клей
- серветка

Аплікацію «Чапля» робимо так:

1

Уважно роздивися листочки та добери ті, які більше підходять для частин тіла чаплі.

2

Виклади на картоні-основі всі деталі.

3

Кожну деталь змасти клеєм, підклавши аркуш паперу.

4

Приклади деталь на своє місце та пригладь через папір.

5

Готову аплікацію поклади під прес.

Розгадайте загадку:
По болоту гордо ходить
та дітей з собою водить.
Вчить вона своїх малят,
як ловити жабенят.

Творимо красу самі

Використовуючи засушені листочки, створи аплікацію інших тварин.

Таємниці лісового міста: ЯК СТВОРИТИ КОМПОЗИЦІЮ ІЗ ПРИРОДНИХ МАТЕРІАЛІВ?

Композиція — це поєднання окремих деталей у виразну картину.

З однієї або кількох фігурок можна скласти композицію.

Форма, колір, розташування деталей можуть без слів розповісти дуже багато.

У композиції один елемент має бути «важким» — найбільшим. Це може бути один великий листочок, квітка або декілька маленьких, які розташовані близько одне до одного. Такий елемент краще розмістити внизу аркуша — це «земля». Вище — «небо». Деталі вгорі повинні бути невеликими.

ПОМИЛКИ ПІД ЧАС СКЛАДАННЯ КОМПОЗИЦІЙ

- Зображення дуже маленьке або зміщене (вбік, вниз). Якщо багато зайвого паперу, його бажано зрізати.

- На зображенні окремі елементи, які заповнюють тло, погано пов'язані між собою.

- Зображення дуже велике для тла, фігурка наче виступає за межі картини.

Творимо красу самі

У вільний час придумай композицію, враховуючи всі правила.

**У майстерні Шишечки:
АПЛІКАЦІЯ З ЛИСТЯ
«БУКЕТ»**

Наші помічники:

- картон-основа
- пензлик
- клей
- серветка

Аплікацію з листя можна зробити так:

1

Візьми одну велику квітку або кілька маленьких, розташуй їх на основі.

2

Добери і виклади на основі дрібні листочки, травинки, квіточки, колоски, пелюстки.

3

Кожну деталь змасти клеєм, підклавши аркуш паперу.

4

Приклади деталі на своє місце та пригладь через папір.

5

Готову аплікацію поклади під прес.

Творимо красу самі
Виконай композицію квітів у вазі.

Корисна порада для майстра. Для вази добери листочок, обріж його вгорі і внизу.

У майстерні Шишечки: АПЛІКАЦІЯ «ПЕЙЗАЖ»

Наші помічники:

- картон-основа
- пензлик
- клей
- серветка

Аплікацію «Пейзаж» робимо так:

1 _____

Добери листочки середнього розміру, які нагадують тобі форму дерева.

2 _____

Виклади їх на основі.

3 _____

Додай внизу листочки — це земля.

4

З маленьких листочків виклади грибочки та доповни ними пейзаж.

5

Починаючи з листочків землі, поступово змасти клеєм усі деталі та наклеї їх на основу.

Роздивись уважно пейзаж осіннього лісу. Чи однакової висоти дерева на першому і другому плані?

Уважно роздивися створення пейзажу з ближнім та дальнім планами.

Для дальнього плану підбери листочки меншого розміру та наклеї їх зворотним боком. На ближній план наклеї яскраві листочки більшого розміру.

Творимо красу самі

Цікавими можуть бути пейзажі, в яких тло намальовано фарбами, а елементи пейзажу наклеєні з природних матеріалів. У вільний час створи таку композицію.

У майстерні Шишечки: АПЛІКАЦІЯ З НАСІННЯ І КРУПІВ

Природа подарувала нам багато матеріалів, з яких ми навчилися виготовляти гарні та корисні речі. Влітку та восени у рослин дозріває насіння, в полі колоситься ячмінь, збирають урожай овочів та фруктів.

Уважно роздивися насіння. Яке з нього вживають у їжу? Яке відносять до крупів? Які каші з них варять? Яку кашу ти любиш їсти на сніданок?

**У майстерні Шишечки:
АПЛІКАЦІЯ З КРУПІВ
«СОНЯШНИК»**

Наші помічники:

- картон-основа
- пензлик
- клей
- олівець
- серветка

Аплікацію з крупів «Соняшник» робимо так:

1

Обведи за допомогою шаблону квітки на картоні-основі або намалюй квітку окремо. Домалюй стебло і листочки.

2

Для серединки соняшника приготуй подрібнене листя чорного чаю, для пелюсток — кукурудзяну крупу, а для листочків — зелений горошок.

3

Кожну деталь квітки змасти клеєм та присип крупою.

4

Зайву крупу обережно струси з аркуша.

5

Змасти клеєм стебло та виклади на нього половинки гороху.

6

Змасти клеєм листочки та виклади на них горошинки.

Творимо красу самі

Зроби аплікації, використовуючи інші крупи та насіння. Доповни композиції аплікацією з кольорового паперу, пластиліну або домалюй фарбами.

Проведіть у класі виставку кращих робіт
«У місті Казкового Лісу».

Подорож друга: МІСТО НИТОК

Нас вітають майстриня
Голочка
та її помічники:
ножиці, голки, пензлик,
клей

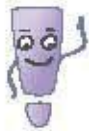
- **Ми дізнаємося,**
які бувають нитки
і для чого вони
призначені
- **Ми відкриємо**
секрети майстерності
вишивальниць
- **Ми навчимося**
виготовляти веселі
аплікації з ниток

ВИРОБНИЦТВО І ВИДИ НИТОК

Уважно роздивися жмуток вати. З чого він складається? З маленьких, дуже тоненьких, гнучких і міцних ворсинок — волокон.

Натуральні волокна бувають рослинного, тваринного і мінерального походження.

Бавовна

Льон

Рослинного походження

НАТУРАЛЬНІ ВОЛОКНА

Тваринного походження

Вовна

Шовк

Мінерального походження

Азбест

Багато років тому з волокон бавовни нитки виготовляли руками. Тепер волокна надходять на прядильну фабрику, де піддаються складній обробці: їх розпушують, очищують від сміття, вичісують, витягають у трохи скручену стрічку — рівницю. Рівницю потім скручують у суцільну нитку — пряжу. Цей процес називається **прядінням**.

Пряжа надходить на ткацьку фабрику, де з неї виготовляють тканину шляхом переплетення ниток. Цей процес називається **ткацтвом**.

З чого виготовляють нитки рослинного і тваринного походження?

Таємниці міста Ниток: ПРИЗНАЧЕННЯ НИТОК

Як ти вважаєш, для чого потрібні нитки? Роздивися фотографії і вигадай казку про пригоди майстрині Голочки.

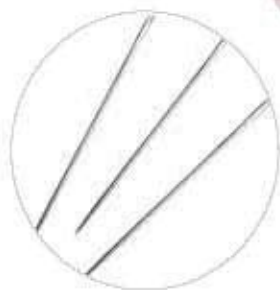
Для вишивки та оздоблення виробів

Для шиття

Для плетіння

**У майстерні Голочки:
АПЛІКАЦІЯ З НИТОК
«КОТИК»**

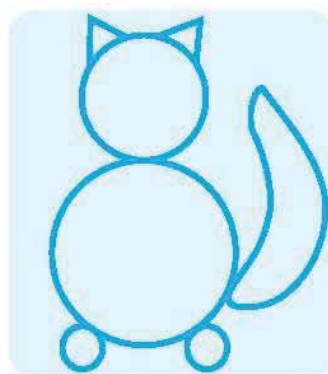
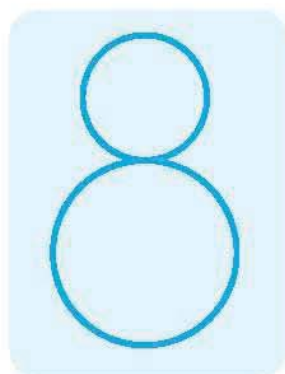
Наші помічники:

- картон-основа
- нитки
- пензлик
- клей
- ножиці
- олівець
- кольоровий папір
- серветка

Аплікацію з ниток «Котик» робимо так:

1

Накресли кола, як на малюнку, сам або за шаблоном (голова і тулуб). Домалюй вушка, лапки і хвостик.

2

Починаючи від середини тулуба, наклеї нитку по колу. Коли заповниш коло, відріж нитку.

3

Так само обклей нитками коло для голови. Обклей вушка, лапки і хвостик.

4

Обведи котика олівчиком, трохи відступивши від контура, та виріж по лінії, яку ти провів.

5

Мордочку та очі краще склей на іншому папері, виріж і наклеї на голову. Доклей вуса та брови.

6

Вирізаного котика наклеї на картон-основу.

Творимо красу самі
У вільний час зроби з ниток аплікацію зайчика. Вигадай історію про нього.

**У майстерні Голочки:
АПЛІКАЦІЯ
«ГРИБОК-БОРОВИЧОК»**

Наші помічники:

- картон-основа
- нитки
- пензлик
- клей
- ножиці
- серветка

**Аплікацію з різаних ниток
«Грибок-боровичок» робимо так:**

1 _____
На картон-основу нанеси контури грибка,
сонечка.

2 _____
Підбери нитки відповідних кольорів та
дрібно наріж їх.

3

Нанеси клей на шапинку грибка, присип різаними нитками і притисни.

4

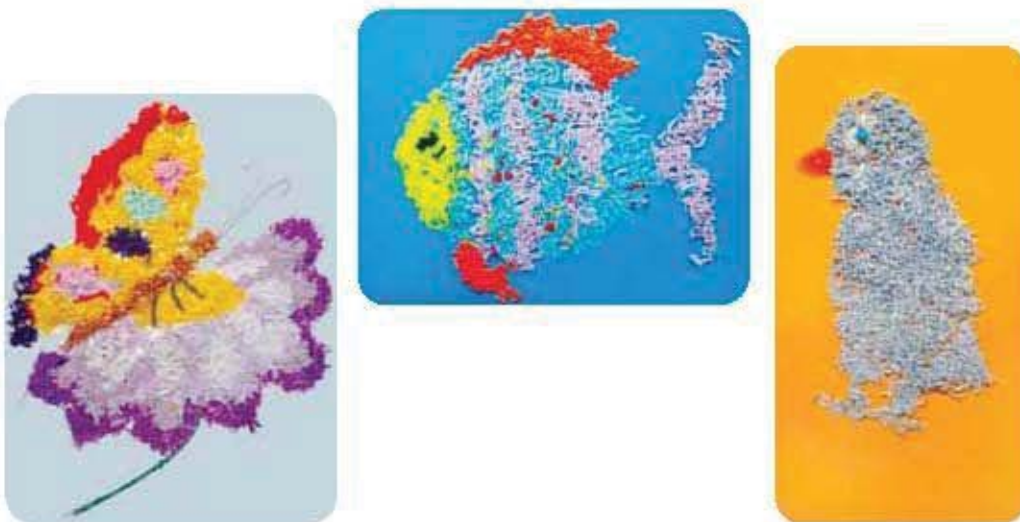
Так само виконай аплікації ніжки грибка, травички, сонечка.

5

Готову аплікацію поклади під прес.

Творимо красу самі

Використовуючи різані нитки, створи аплікацію улюблених тваринок.

ІДЕМО НА ЕКСКУРСІЮ ДО МАЙСТРИНЬ- ВИШИВАЛЬНИЦЬ

Професія вишивальниці дуже давня. Вишивкою прикрашають одяг і предмети побуту (скатертини, серветки, рушники тощо).

У наш час вишивальниці працюють на спеціальних машинах, але найбільше ціниється ручна робота.

Робота вишивальниці сьогодні скоріше нагадує роботу оператора комп'ютера. Закладається програма — і ось на полотні з'являються чудові візерунки.

Якими інструментами працює вишивальниця?

Що повинна знати вишивальниця?

Чим ця професія корисна для інших?

Чим ця професія цікава для тебе?

**Проведіть у класі виставку кращих робіт
«У місті Нитю».**

Подорож третя: МІСТО ПАПЕРУ

Нас вітають
майстер Папірчик
і його помічники:
ножиці, папір, клей,
олівець, пензлик

- Ми дізнаємося про таємниці міста Паперу, паперові об'ємні фігури, вулиці декоративно-ужиткового мистецтва, оригамі та витинанки

- Ми відкриємо секрети майстерності

- Ми навчимося виготовляти казкові аплікації з гофрованого паперу

ВИДИ І ЗАСТОСУВАННЯ КАРТОНУ

Картон — цупкий, багат шаровий твердий і жорсткий матеріал, який виготовляють з волокон деревини шляхом пресування волокнистої маси.

Уважно роздивись аркуші паперу і картону. Що ти помітив? Чи однакові вони? Чим відрізняються один від одного?

Основна відмінність паперу від картону — кількість шарів. Картон має більшу товщину, масу і міцність.

ВИДИ КАРТОНУ

пакувальний

поліграфічний

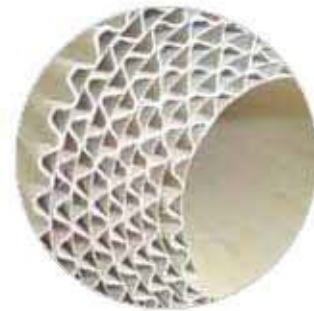
дизайнерський

ДЛЯ ЧОГО ВИКОРИСТОВУЮТЬ КАРТОН?

Роздивися зображення і розкажи, де використовується картон. Які речі, виготовлені з картону, ти можеш побачити вдома, у школі, на вулиці?

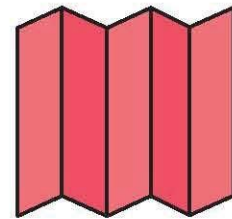

Секрети майстра Папірчика: ГОФРУВАННЯ ПАПЕРУ

Гофрувати — складати, відгинати однакові смужки.

Гóфра — це гармошка з однакових складок.

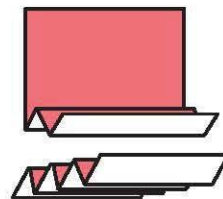
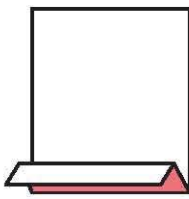
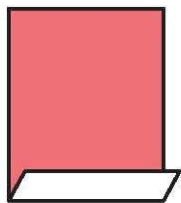
Папір гофруємо так:

1

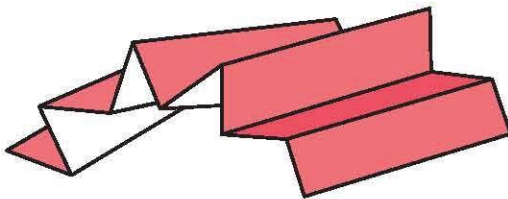
Відігни смужку.

2

Переверни аркуш і відігни другу смужку. Знову переверни аркуш, відігни третю смужку. Так до кінця аркуша — вийде гармошка.

Кожне ребро складанки називається фальц. Ребра виступають через одне: перше — вниз, друге — вгору, третє — знову вниз.

У майстерні Папірчика: АПЛІКАЦІЯ «ЇЖАЧОК»

Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець

Аплікацію з паперу «Їжачок» робимо так:

1

Для тулуба зігни аркуш паперу по ширині навпіл. Відріж одну половину та гофруй її.

2

Склади гофровану смужку навпіл та склей крайні внутрішні складки — вийде «віяло».

3

Для зручності наклеювання на основу ножицями відріж кінчик «віяла».

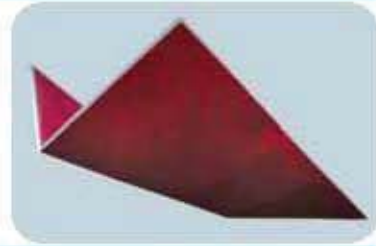
4

Для мордочки половинку великого аркуша паперу склади вчетверо та відріж одну частину. Зроби з неї квадрат, а потім — трикутник.

5

Для носика лівий або правий кут трикутника відігни і підгорни вниз. Фломастером домалюй очі, ротик та носик.

6

Розташуй тулуб і голову їжачка на картоні-основі, наклеї. Прикрась композицію вирізаними листочками або фруктами.

Творимо красу самі

Способом гофрування виконай композиції з квітами, метеликами, рибками.

У майстерні Папірчика: АПЛІКАЦІЯ «ЛИЦАРСЬКИЙ ЩИТ»

У давні часи лицарі жили у великих кам'яних замках. Перед боєм або турніром лицар надягав важкі залізні обладунки: кольчугу, панцир, лати для рук і ніг, залізні черевики та рукавиці, шолом. Сісти на коня лицарю допомагали зброєносці, вони подавали йому щит і спис. На турнірі шляхетні лицарі змагалися, хто дужчий і спритніший.

Лицарські щити мали різну форму та оздоблення. Часто оздоблення на лицарських щитах повторювало зображення лицарських герба та прапора.

Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець
- шаблон

Аплікацію «Лицарський щит» робимо так:

1

На картоні-основі за допомогою шаблону обведи форму щита та виріж її.

2

Використовуючи шаблони геометричних фігур, з кольорового паперу виріж та наклеї оздоблення власного щита.

Творимо красу самі

Уяви себе лицарем і створи для себе щит.

У майстерні Папірчика: АПЛІКАЦІЯ «КУЛОН»

Роздивись уважно прикраси.

Яка з цих прикрас належить маленькій дівчинці?
Яку можна одягти на урочисту подію? Яку могла б одягти на бал Попелюшка?

Роздивися кулони. Вони бувають різної форми та розмірів. Деякі з них схожі на квітку, тваринку, а якісь — на геометричні фігури.

Наші помічники:

- кольоровий картон
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець
- шаблон
- стрічка
- блискітки

Аплікацію «Кулон» робимо так:

1

Визнач, для кого будеш створювати прикрасу, і вибери відповідні кольори картону і паперу.

2

За допомогою шаблонів обведи та виріж форму кулона, або створи власну.

3

Використовуючи шаблони дрібних геометричних фігур, створи оздоблення кулона.

4

Зроби отвір та протягни стрічку.

Творимо красу самі

Уяви себе принцесою, яка збирається на бал, або принцем, який хоче зробити подарунок принцесі. Вигадай чарівний кулон.

Таємниці міста Паперу: ВІТАЛЬНА ЛИСТІВКА

Перші поштові листівки з'явилися в Англії. Їх прикрашали малюнки, створені художниками. «Благословенного Вам Різдва і щасливого Нового року» було надруковано на першій різдвяній листівці. Поштові листівки сприймалися як подарунок. На зворотному боці було особисте звертання, що зберігало тепло рідних чи дружніх рук. Траплялися листівки великі та зовсім маленькі, з тканини, дерев'яні, з візерунковими просічками, ароматизовані, музичні...

Ялинки, Дід Мороз і Снігуронька, зірки, янголятка, хатки, золоті кульки, зворушливі поздоровлення... Усе це є на поштових листівках.

У майстерні Папірчика: ЛИСТІВКА «ЯНГОЛЯТКО»

Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець
- шаблон
- білий папір

Листівку «Янголятко» робимо так:

1 _____

Підбери картон-основу та склади її навпіл.

2 _____

За допомогою шаблонів обведи та виріж голову, волосся, крила, ніжки та коло для плаття.

3 _____

Коло для плаття склади навпіл, а потім навскоси так, щоб краї не збігалися.

4

Виклади деталі на основу. Твоє янголятко може стояти, сидіти або літати.

5

Змасти деталі клеєм та наклеї на основу. Готову аплікацію поклади під прес.

6

У середині листівки наклеї аркуш паперу для привітання.

Творимо красу самі

За бажанням зроби аплікацію вітальної листівки, використовуючи різні матеріали: папір, картон, нитки, фольгу, серветки, блискітки, бісер, стрічки.

Таємниці міста Паперу: СКЛАДАННЯ ТА ОЗДОБЛЕННЯ КОНВЕРТА

Конвєрт — це «сорочка для листа», паперова сумка для зберігання і пересилання паперів. Паперові конверти з'явилися 200 років тому, а до цього листи писали на паперовому аркуші, який потім складали певним чином і скріплювали печаткою.

Уважно роздивися конверти. Подумай, коли і для чого їх використовують.

**У майстерні Папірчика:
КОНВЕРТ ДЛЯ ЛИСТА
ДІДУ МОРОЗУ**

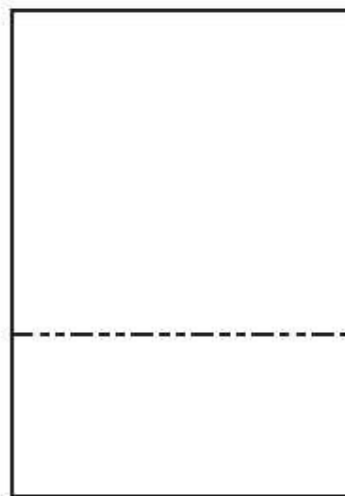
Наші помічники:

- кольоровий двобічний папір
- білий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець

Конверт без використання клею робимо так:

1

Аркуш кольорового двобічного паперу зігни за малюнком.

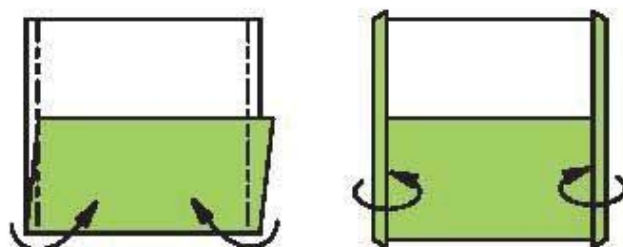

2

Зігни складений папір усередину з обох боків на ширину пальчика один раз, а потім — другий.

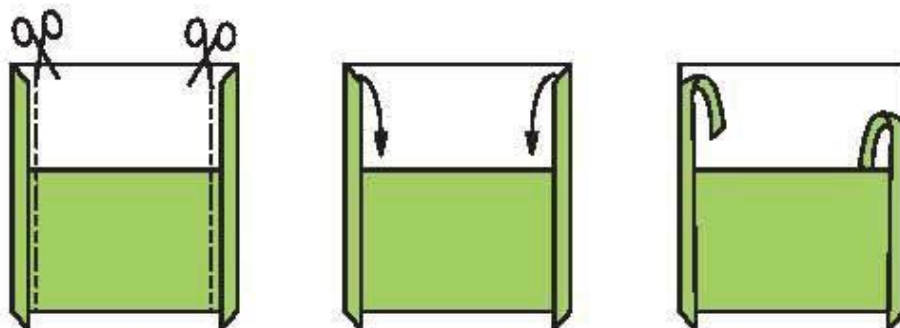

3

Розігни та зроби надрізи за малюнком.

4

Знову зігни сторони аркуша всередину, надрізані бічні смужки заправ у середину.

5

Верхню частину конверта перегни вниз.

6

Прикрась конверт аплікацією, надписом.

Творимо красу самі

Зроби різдвяний конверт без використання клею.
Напиши листа Діду Морозу.

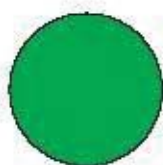

Таємниці міста Паперу: ПАПЕРОВІ ОБ'ЄМНІ ВИРОБИ

Пригадай, які існують геометричні фігури. Назви ті, що ти бачиш.

Порівняй геометричні фігури з об'ємними тілами. Чим вони відрізняються?

Роздивися малюнки. Які предмети, схожі на об'ємні геометричні тіла, ти бачиш?

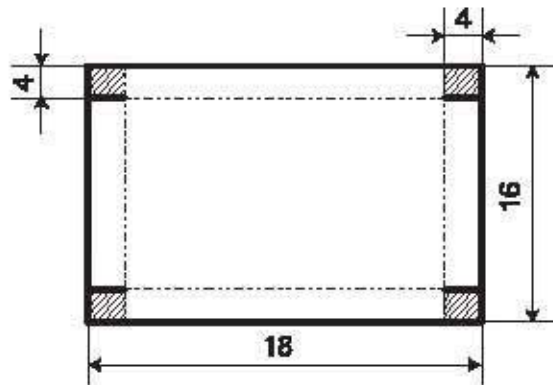

Таємниці міста Паперу: ЕЛЕМЕНТИ ГРАФІЧНОЇ ГРАМОТИ

Креслення — це зображення предмета або деталі за допомогою лінійки, циркуля та інших креслярських інструментів з використанням умовних позначень. Якщо таке зображення виконане від руки, то воно називається **ескізом**.

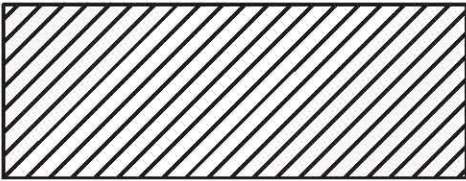
А так виглядає готовий виріб, виконаний за кресленням.

Чим відрізняється креслення від ескіза?

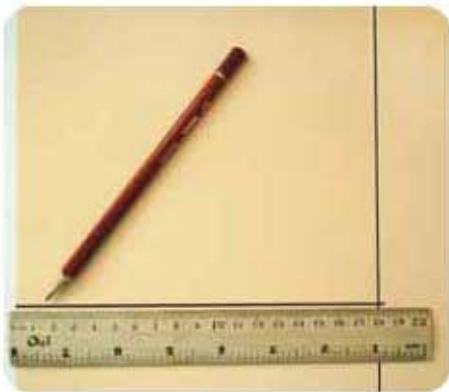
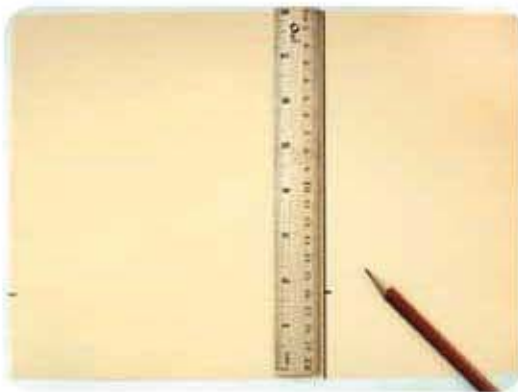
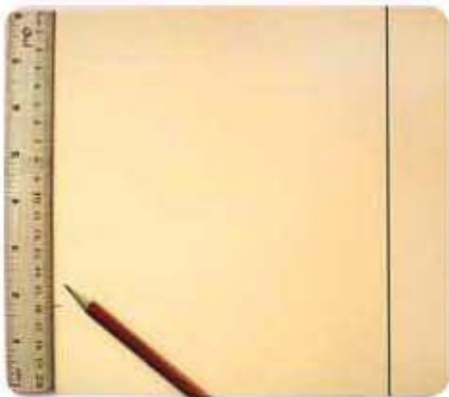
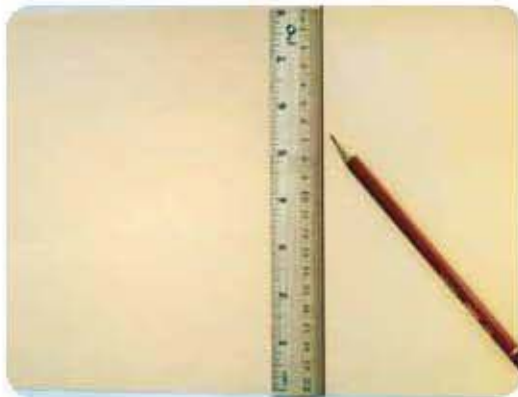
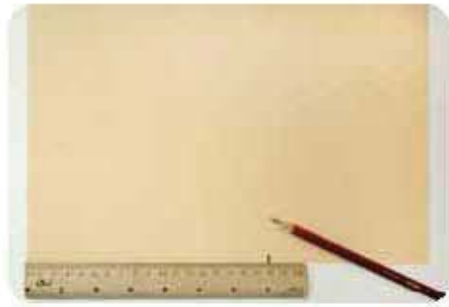

Навчися розуміти креслення. Для цього роздивись і запам'ятай умовні позначення.

Зображення	Що означає
	Контур деталі, розріз, надріз
	Розмірна лінія
	Лінія згину
	Напрямок згинання та складання паперу
	Місце нанесення клею

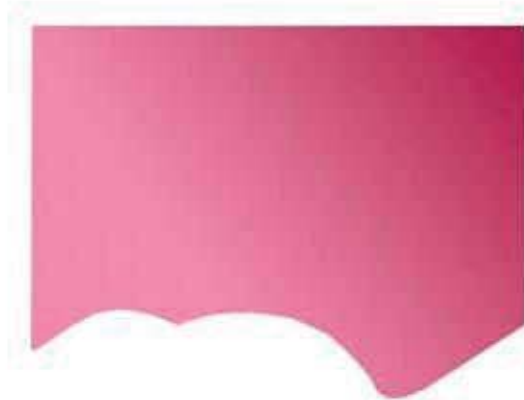
Роздивися малюнки та поясни, як правильно розмітити прямокутник на аркуші прямокутної форми.

Поміркуй! Як ти вважаєш, чи можна так само розмітити прямокутник на аркуші, у якого є лише два прямих кути?

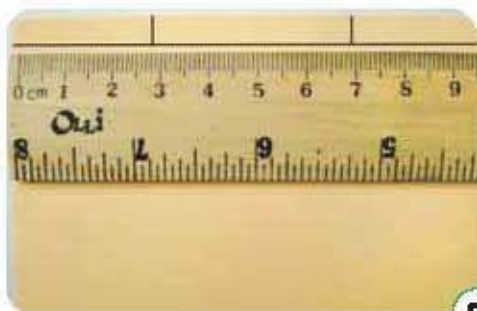
На яких малюнках розмітку розпочато правильно?
Які помилки допущено на інших малюнках?
Поясни.

1

2

3

4

**У майстерні Папірчика:
ОБ'ЄМНИЙ ВИРІБ
«ЯЛИНКА-СКЛАДАНКА»**

Наші помічники:

- кольоровий двобічний папір
- лінійка
- олівець
- шаблон
- клей
- пензлик
- матеріали для оздоблення

Об'ємний виріб «Ялинка-складанка» робимо так:

1 _____

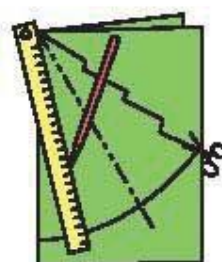
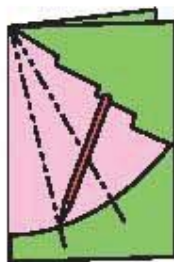
Склади аркуш двобічного зеленого паперу навпіл.

2 _____

Використовуючи шаблон, зроби розмітку за малюнком.

3 _____

Перенеси лінії згинів за допомогою лінійки. Виріж по контуру.

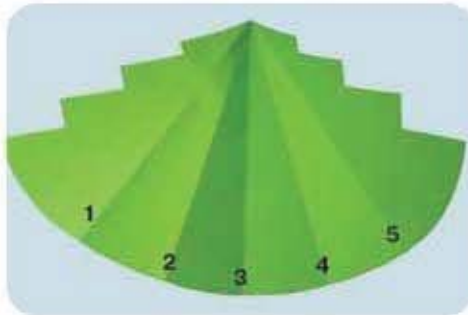

4

Проведи закритими ножицями по лініях згину під лінійку.

5

Зігни по лініях усередину, починаючи зліва.

6

Розігни ялинку, другий і четвертий згини перегни в інший бік.

7

Прикрась ялинку за власним бажанням.

Творимо красу самі

За бажанням перетвори ялинку на вітальну листівку або ялинкову прикрасу.

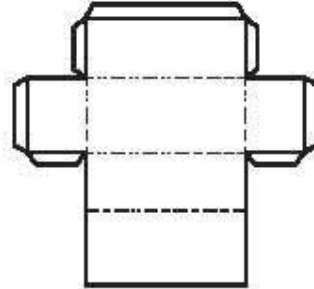
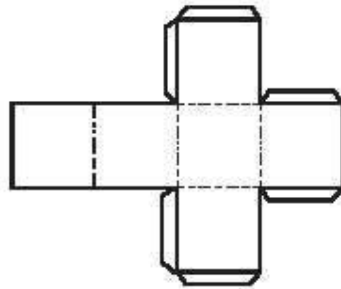

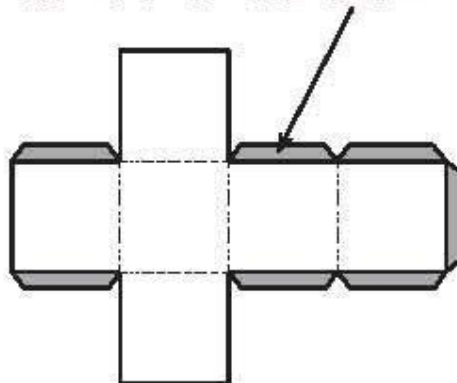
Секрети майстра Папірчика: РОЗГОРТКИ ПРЯМОКУТНИХ ФОРМ

Якщо розгорнути об'ємний предмет і розкласти його сторони так, щоб вони всі лежали в одній площині, то отримаємо **розгортку** цього предмета.

За межі розгортки виступають елементи, за допомогою яких можна склеїти об'ємний предмет. Вони називаються **кліпанами**.

У майстерні Папірчика: ВИГОТОВЛЕННЯ ПОДАРУНКОВОГО КОШИКА

Наші помічники:

- кольоровий картон
- лінійка і олівець
- шаблон
- клей і пензлик
- матеріали для оздоблення

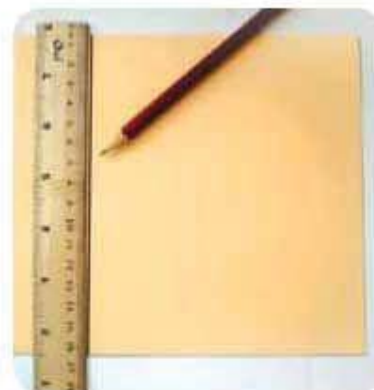
Подарунковий кошик робимо так:

1

Побудуй за допомогою лінійки на аркуші картону прямокутник завдовжки 18 см і заввишки 16 см за малюнками на сторінці 52.

2

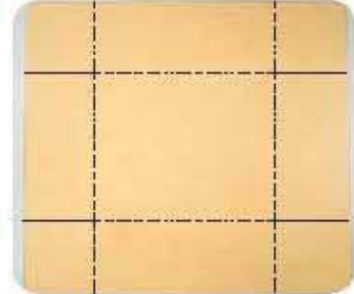
Виріж прямокутник по контуру. У прямокутнику відклади по 4 см від верхнього та нижнього лівих кутів, постав позначки олівцем. З'єднай їх під лінійку.

3

Так само відклади по 4 см від кожного кута аркуша, повертаючи прямокутник.

4

Уважно роздивися креслення справа. Штрихпунктирною лінією з двома крапками позначено лінію згину, а товстою — лінію надрізу. Зроби надрізи та згини за кресленням. Познач місця нанесення клею — це клапани.

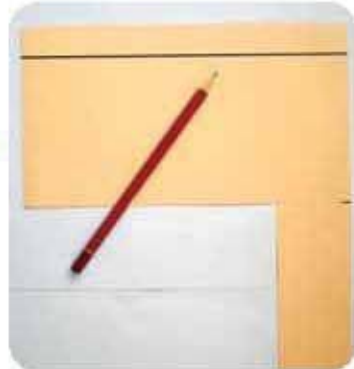
5

Змасти клапани клеєм із зворотного боку. Склей коробочку.

6

Якщо до коробочки приклеїти ручку, вийде подарунковий кошик. Для ручки розміть за малюнком та виріж смужку завширшки 2 см.

7

Прикрась кошик та ручку аплікацією.

Творимо красу самі

Ти знаєш, що коробочки можуть бути красивою упаковкою для подарунка. Подумай, як має виглядати розгортка коробки з кришкою. Накресли її ескіз на папері в клітинку.

**У майстерні Папірчика:
ОБ'ЄМНИЙ ВИРІБ
«МИШКА-КОРОБКА»**

Наші помічники:

- кольоровий картон
- лінійка
- олівець
- шаблон
- клей
- пензлик
- стрічка

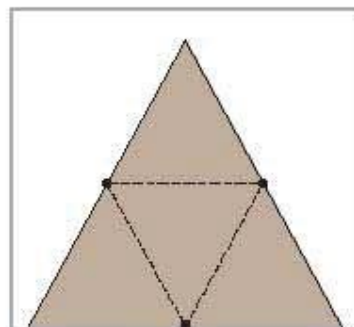
Об'ємний виріб «Мишка-коробка» робимо так:

1

За допомогою шаблону обведи та виріж з картону рівнобічний трикутник.

2

За допомогою лінійки поділи кожную сторону трикутника навпіл, постав позначки та з'єднай їх. Проведи закритими ножицями по лініях згину під лінійку, зроби згини всередину.

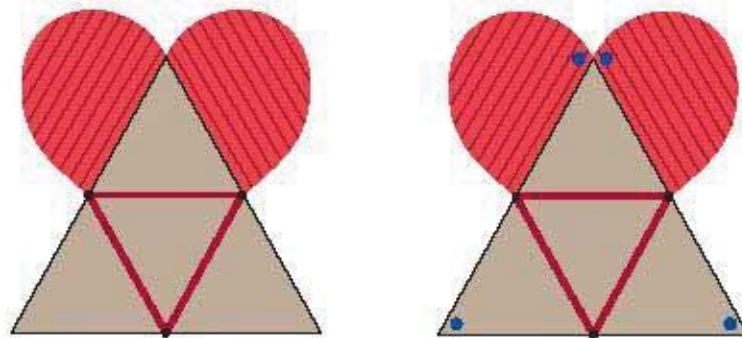

3

З картону іншого кольору за допомогою шаблону обведи та виріж вушка мишки.

4

Зі зворотного боку трикутника приклей вушка. За малюнком голкою або діркопробивачем зроби отвори.

5

Склади коробочку, протягни стрічку в отвори та зав'яжи бантик.

6

Прикрась мордочку мишки.

Творимо красу самі

Спробуй створити образ іншої тваринки, змінивши вушка та оздоблення мордочки.

НА ВУЛИЦІ ДЕКОРАТИВНО- УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

Декоративно-ужиткове мистецтво — один із видів художньої діяльності, твори якого є корисними та гарними. *Декоративне* означає прикраса, оздоблення. *Ужиткове* означає, що речі мають практичне застосування і ними можна користуватися в побуті. Головне завдання декоративно-ужиткового мистецтва — зробити гарними речі й побут людини. Одяг, посуд, килими, меблі прикрашають візерунками та орнаментами.

Які предмети декоративно-ужиткового мистецтва ти знаєш? Хто і як створює цю красу?
З яких матеріалів їх виготовляють?
Як і чим їх оздоблюють?

Орнамент. Види орнаменту

Орнамент — це візерунок, складений із елементів, які повторюються в певному порядку. В орнаменті деталі розташовуються симетрично і повторюються через певний проміжок.

Орнаменти складаються з різних елементів: геометричних фігур, рослинних і тваринних форм.

Розрізняють такі види орнаментів:
геометричні

рослинні

тваринні

змішані

Для чого майстри використовують орнаменти і візерунки?

З яких елементів складаються орнаменти?

У майстерні Папірчика: РУШНИК

Український рушнік — це символ культури нашого народу. Вишивати рушники — давній український народний звичай. Вишитими рушниками прикрашають селянські хати, вітварі та ікони в церквах. «Хата без рушника, що сім'я без дітей», — говорили в народі. Майже в кожній, навіть найбіднішій, оселі завжди на видному місці висіло кілька видів рушників. «Утирач» використовували для рук і обличчя, «стирок» — для посуду, стола і лав.

Орнаменти на українських рушниках мають різне кольорове забарвлення і складаються з різноманітних елементів. З давніх-давен рушники вишивали червоними і чорними нитками, бо червоний — символ кохання, сонця, життя. А чорний — символ землі нашої родючої, а інколи — й смутку. Старі люди кажуть: горе з радістю переплітаються.

Що символізує рушник?

Що символізує червоний та чорний кольори на рушниках? Коли і для чого використовують вишиті рушники?

Наші помічники:

- альбомний аркуш
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець
- лінійка

Рушник з орнаментом робимо так:

1

Альбомний аркуш паперу зігни навпіл по ширині. Розріж по лінії згину. Половинка аркуша — основа рушника.

2

З обох боків рушника загни всередину папір на ширину двох пальчиків. Від краю до ліній згину дрібненько зроби надрізи — **бахромú**.

3

Візьми аркуші паперу двох кольорів та за допомогою лінійки розміть на них смужки завширшки 1 см, 2 см. Наріж смужки. Щоб роботу виконати швидше, працюй у парі (один аркуш розмічаєш і розрізаєш ти, а другий — твій сусід).

4

Смужки на око розріж на квадратики, частину квадратиків — на трикутники.

5

Із наборів геометричних фігур виклади з обох боків рушника орнамент.

6

Наклей по черзі викладені елементи орнаменту. Готову роботу поклади під прес.

Творимо красу самі

У вільний час створи геометричний орнамент для скатертини.

У майстерні Папірчика: ДЕКОРАТИВНИЙ ТАРІЛЬ

Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець

Декоративний таріль робимо так:

1

За допомогою циркуля накресли та виріж коло радіусом 10 см.

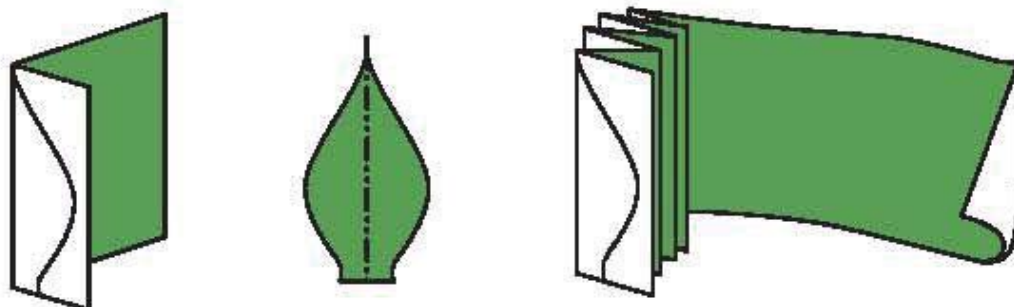
2

На чернетці намалюй ескіз майбутнього орнаменту, який складається з рослинних елементів: листочків, квіток, пуп'янків.

3

Пригадай, як можна отримати багато однакових елементів. Смужку кольорового паперу сложи у кілька разів, на лінії згину намалюй півлисточка. Виріж по контуру.

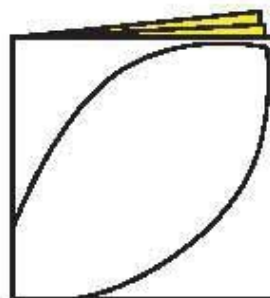

4

Так само виріж кілька кружечків — пуп'янків.

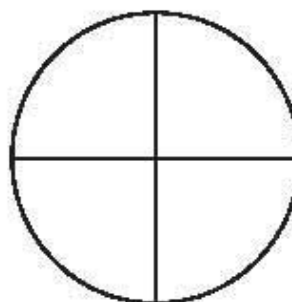
5

Для квітки невеличкий квадрат сложи вчетверо. Розміть контур за малюнком. Виріж та розгорни квітку.

6

Проведи під лінійку дві тонькі лінії, які поділять коло на рівні чотири частини. Розклади всі елементи на основі, поступово наклеї і поклади під прес.

Творимо красу самі

У вільний час виконай аплікацію рослинного орнаменту декоративного тареля, розташовуючи елементи по колу.

НА ВУЛИЦІ ОРИГАМІ

Квадрат — це одна із геометричних фігур. Багато виробів виготовляють способом складання з паперу квадратної форми. Виготовляти з паперу різні предмети, особливо фігурки тварин, люди навчилися дуже давно. Таке складання фігурок народилося в Японії, поступово перетворилося в мистецтво й стало називатися японським словом **оригамі**.

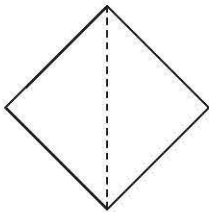
Фігурки привозили у різні країни, їхні жителі теж із задоволенням повторювали вже відомі іграшки та робили нові. Запам'ятати порядок складання багатьох іграшок було складно, тому старалися його записувати. Але люди різних країн розмовляють різними мовами, тому записи могли прочитати не всі. Так з'явилася нова мова — мова позначок. За допомогою позначок можна було на малюнках-схемах записати шлях аркуша від паперового квадрата до фігурки.

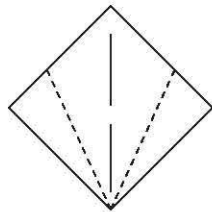
Складання багатьох фігурок в оригамі розпочинають з нескладних конструкцій, які називаються **базовими формами**. Їх можна легко виготовити з квадратного аркуша паперу.

БАЗОВІ ФОРМИ ОРИГАМІ

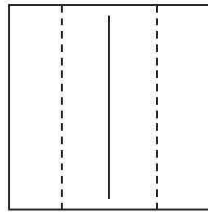
Трикутник

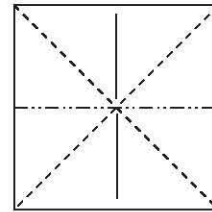
Повітряний змій

Двері

Подвійний трикутник

Де виникло мистецтво оригамі?
Які фігурки складали з паперу?

УМОВНІ ПОЗНАЧКИ, ПРИЙНЯТІ В ОРИГАМІ

	увігнути і натиснути
	лінія згину на себе
	лінія згину від себе
	зігнути на себе
	перевернути на інший бік
	розкрити
	повернути
	зігнути і розігнути
	зігнути складкою
	надрізати, відрізати

**У майстерні Папірчика:
ОРИГАМІ
«ЧОВНИК НА МОРІ»**

Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик

Оригамі «Човник на морі» робимо так:

1

З половинки аркуша кольорового паперу склади базову форму «трикутник».

2

Верхній кут зігни вниз.

3

Відігни гострі кути вгору.

4

Загни нижній кут вгору до центра.

5

Переверни на протилежний бік.
Човник готовий.

Творимо красу разом

У вільну хвилину колективно створіть аплікаційну композицію «Човники на морі».

У майстерні Папірчика: КІРІГАМІ «РИБКА»

Кірігамі — японське мистецтво виготовлення виробів з паперу.

Якщо за правилами оригамі папір можна тільки складати, то під час створення кірігамі дозволяється й вирізувати окремі деталі ножицями.

Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик

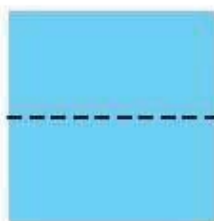
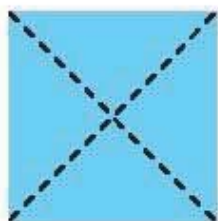
Кірігамі «Рибка» робимо так:

1

Зігни квадрат за діагоналями, розгорни його.

2

Переверни квадрат, зігни навпіл, розгорни його.

3

Знов переверни квадрат і вдави бічні сторони всередину.
Утворилася базова форма «подвійний трикутник».

4

Склади базову форму навпіл. Нанеси контури плавців та хвостика.

5

Виріж та розгорни. Наклей рибці око та зябра.

Творимо красу разом

Колективно створіть казкову композицію «На дні морському».

**У майстерні Папірчика:
ОРИГАМІ
«БУКЕТ ТЮЛЬПАНІВ»**

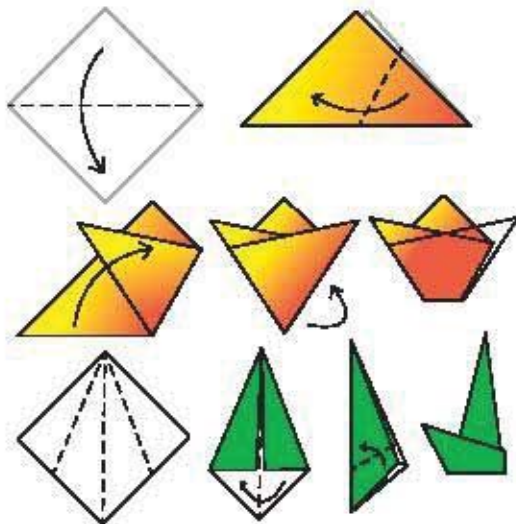

Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик

Творимо красу самі
За схемами склади квітку тюльпан.

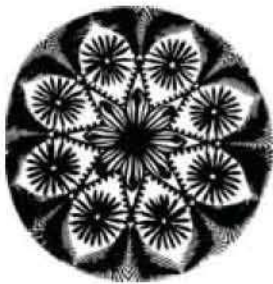
У вільний час склади з базової форми «трикутник» метеликів. Прикрась їх аплікацією.

Витина́нки (від українського слова «*вирізати*» — вирізати) — вид давнього українського народного декоративного мистецтва.

Їх виготовляють за допомогою ножиць, ножа. Матеріалом для витинанок є папір (білий або кольоровий). У давнину витинанки використовували для прикрашання приміщення — стін, вікон, полиць, печей. На витинанках зображують геометричні фігури, стилізовані форми рослин, птахів, людей. Папір під час витинання складають удвоє, вчетверо, увосьмеро.

Які матеріали та інструменти використовують майстри для виготовлення витинанок?
Які елементи зображують на витинанках?

Мереживо — декоративний елемент із тканини і ниток. Загальною ознакою всіх видів мережива є отвори різних розмірів між нитками, які утворюють візерунок. Мереживо використовується для оздоблення одягу, а також інтер'єру у вигляді декоративних панно, скатертин та інших виробів.

Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець

Стрічкову витинанку-мереживо робимо так:

1

На аркуші кольорового паперу зроби згин на ширину долоньки за малюнком. Розріж за лінією згину.

2

Отриману смужку склади гармошкою.

3

З одного боку гармошки простим олівцем нанеси по краях контури майбутньої витинанки. Зафарбуй олівцем ті частини, які будеш вирізати.

4

Виріж ножицями зафарбовані частини.

5

Розгорни утворену витинанку. Утворився візерунок із ритмічним чергуванням елементів.

6

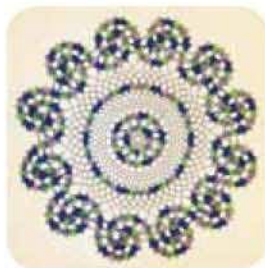
Наклей мереживо на картон-основу контрастного кольору.

Творимо красу самі

У вільний час вигадай і створи мереживо для рушника.

Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець

Ажурні серветки робимо так:

1

Візьми папір квадратної форми, сложи його навпіл (по діагоналі).

2

Утворений трикутник сложи ще раз навпіл.

3

Повтори ще двічі попередню дію. Відріж зайвий кут.

4

На утвореній фігурі простим олівцем нанеси по краях контури майбутньої витинанки, замальовуючи місця вирізів. Залиш вершину (центр) без лінії прорізу.

5

Виріж ножицями зафарбовані місця.

6

Розгорни утворену витинанку — серветку.

7

Добери картон-основу контрастного кольору та наклеї на нього серветку.

Творимо красу самі

Створи ажурну серветку квадратної форми.

Запам'ятай! У дзеркальній витинанці аркуш паперу згинають навпіл (по горизонталі або по вертикалі), щоб утворилася вісь симетрії.

Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець

Дзеркальну витинанку робимо так:

1

Кольоровий папір зігни навпіл, утворюючи вісь симетрії.

2

До згину приклади і обведи шаблон половинки візерунка або нанеси половинку власного візерунка.

3

Виріж по контуру ножицями (для зручності, щоб не помилитися, поміть штрихами місця для вирізування).

4

Обережно розгорни витинанку, зворотний бік змасти клеєм і наклеї на картон-основу. Колір основи бажано вибрати контрастним до витинанки.

Творимо красу самі

Створи дзеркальну витинанку із зображеннями тварин і рослин.

**Проведіть у класі виставку кращих робіт
«У місті Паперу».**

Подорож четверта: МІСТО ПЛАСТИЛІНУ

Нас вітають
майстер Глинчик
і його помічники:
основа, стеки,
олівець, клей

- Ми дізнаємося про таємниці пластилінового міста
- Ми відкриємо секрети майстерності
- Ми навчимося виготовляти корисні і веселі вироби

Таємниці міста Пластиліну: ПЛАСТИЛІН І ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Пластилін — це м'яка маса із суміші порошку глини, воску та барвників, яку використовують для ліплення невеликих за розміром моделей. На відміну від глини, він не сохне, зберігаючи пластичність і щільність, не дає тріщин, не змінює форму. Пластилін буває різних кольорів.

Пригадай, які інструменти використовують під час роботи з пластиліном.

Які правила роботи з пластиліном потрібно пам'ятати?

З чого виготовляють пластилін?

Які властивості пластиліну?

87

У майстерні Глинчика: ВАЗОЧКА ДЛЯ КВІТІВ

Наші помічники:

- пластилін
- дощечка
- стеки
- серветка
- баночка з-під йогурту

Вазочку для квітів робимо так:

1

На чисту баночку з-під йогурту тонким шаром нанеси пластилін.

2

Прикрась вазу кульками, джгутиками, цятками, локшинками, утворивши з них рослинний візерунок.

Творимо красу самі

У вільний час прикрась орнаментом пластиковий стаканчик.

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ ПРО ПРАЦЮ:

- Недаремно ходить слава, що майстра боїться справа.
- Діло майстра величає.
- Праця чоловіка годує, а лінь марнує.
- Того руки не болять, що уміють.
- Хто багато робив, той і багато знає.
- Хто робить криво, той ходить певно.
- Хто що знає, тим і хліб заробляє.
- Чесне діло роби сміло!

**У майстерні Глинчика:
«ВЕСЕЛИЙ РАВЛИК»**

Наші помічники:

- пластилін
- дощечка
- стеки
- серветка
- компакт-диск
- картон-основа

«Веселого равлика» робимо так:

1

На картоні обведи за допомогою шаблону тулуб равлика.

90

2

На тулуб тонким шаром нанеси пластилін.

3

Приклей до тулуба компакт-диск — будиночок равлика.

4

Прикрась будиночок равлика візерунками.

5

Надай равлику виразного образу: зроби очі, ротик, різьки.

Творимо красу разом

Використовуючи диск, створи образи інших тварин. Об'єднайте свої роботи у казковий «Комп'ютерний зоопарк».

**У майстерні Глинчика:
КОМПОЗИЦІЯ «ПОРИ РОКУ»**

Наші помічники:

- пластилін
- дощечка
- стеки
- серветка
- картон-основа

Композицію «Пори року» робимо так:

1

На картон-основу тонким шаром нанеси пластилін. Пригадай, які кольори переважають в улюблену пору року. Від цього залежатиме вибір кольорів пластиліну.

2

Скачай ковбаски і виклади стовбур із гілками. Скачай кульки, надай їм форму листя й одягни гілки. Стекою зроби прожилки на листках.

3

Доповни композицію травичкою з квітами, хмарками, пташками. У весняну пору прикрась дерево квітами, а в літню — плодами.

Творимо красу самі

Створи з пластиліну образ зимового дерева.

**У майстерні Глинчика:
КОМПОЗИЦІЯ
«ЗАМРІЯНИЙ КІТ»**

Наші помічники:

- пластилін
- дощечка
- стеки
- серветка
- картон-основа

Композицію «Замріяний кіт» робимо так:

1

На половину аркуша картону-основу олівцем нанеси ескіз майбутньої композиції. Добери кольори і тонким шаром нанеси пластилін на основу.

2

Скатай дві кульки: більшу – для тулуба, меншу – для голови кота. Сплющ у долонях або на дощечці. З голови витягни вушка. Розташуй на основі та притисни пальцями. Скатай ковбаску і надай форму хвостика. З'єднай з тулубом.

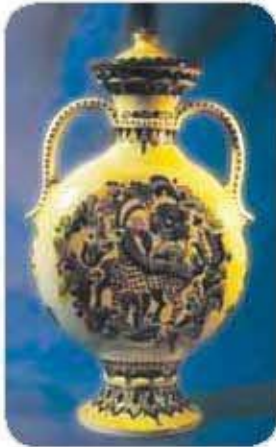
3

Доповни композицію зорями, місяцем. Стекою прикрась кота, травичку.

Екскурсія «У гості до майстрів-гончарів»

Гончар — майстер, який виготовляє посуд та інші вироби з глини на гончарному крузі.

Як твердять самі гончарі, слово «гончар» походить від «горна» і «чарування» — той, що горно чарує. У давнину посуд ліпили ручним способом, а згодом винайшли гончарний круг — верстат із прилаштованим кругом, що обертається.

Українці завжди полюбили гончарний посуд — миски, вази, горщики, куманці, келихи.

Центри гончарства в Україні — село Опішне, міста Косів, Васильків.

Перед виготовленням гончарного виробу глину вимішують, щоб добитися рівномірного розподілу вологи і видалення повітряних бульбашок. Із глини на гончарному крузі формують сирий виріб, який потім нагрівають у печі до високої температури (випалюють), щоб випарувати з нього всю воду. Це закріплює форму виробу і надає йому твердості та міцності. Декоративний візерунок наносять до випалювання або після нього.

Якими інструментами працює гончар?

Що повинен знати гончар?

Чим ця професія корисна для інших?

Чим ця професія цікава для тебе?

**Україна — країна майстрів:
ОПІШНЯ**

**Запрошуємо відвідати світ гончарного мистецтва
у Музеї гончарства в Опішні, що на Полтавщині.**

96

**Проведіть у класі виставку кращих робіт
«У місті Пластиліну».**

Подорож п'ята: МІСТО «ВМІЄМО САМІ!»

Нас вітають
Знайка і Вмійко
та їхні помічники:
ножиці, клей, пензлик,
голка, нитка і ґудзики

- Ми дізнаємося,
як бути завжди
охайними і красивими

- Ми відкриємо
секрети
самообслуговування
і таємниці макетування

- Ми навчимося
сервірувати стіл,
пришивати ґудзики,
а також майструвати
іграшкові макети

Таємниці міста «Вміємо самі!»:
**ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ
 ЗА СТОЛОМ**

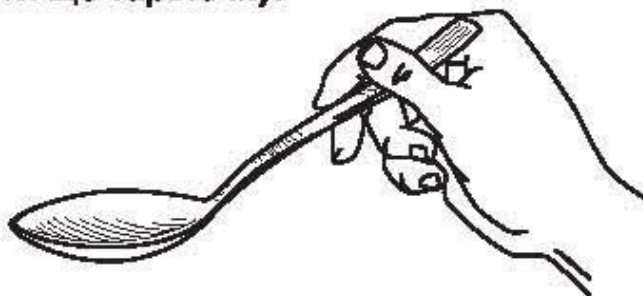
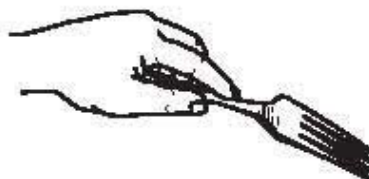

Вміння правильно вести себе за столом, гарно їсти — ознака культурної людини. Але, на жаль, не всі це вміють.

**Основні правила харчування,
 які кожен повинен не тільки знати,
 а й виконувати:**

Ніколи

- Не відволікайтеся від їжі розмовами, читанням, грою.
- Не жуйте на ходу.
- Не чекайте заохочень за з'їдене, а також не викликайте невдоволення батьків, не змушуйте їх нервувати, відмовляючись від їжі.
- Не розвивайте жадібність: не їжте зайвого, навіть якщо це дуже смачно і вам здається, що ви могли б здолати ще тарілочку.

Завжди

- У тарілку кладіть стільки, скільки можете з'їсти. З'їдайте все, що поклали в тарілку, їжте повільно, ретельно пережовуючи їжу. Поївши, подякуйте.

Не треба

- Водити руками по столу.
- Розсовувати тарілки, гратися посудом.
- Пробувати третю страву (солодке), поки не з'їли першу і другу страви.
- Виходячи з-за столу, брати із собою їжу.
- Вставати з-за столу, не закінчивши їсти і без дозволу дорослих.

Треба

- Перед їжею ретельно мити руки. Жувати їжу із закритим ротом, їсти тільки за столом.
- Правильно користуватися ложкою, виделкою і ножом. Устаючи з-за столу, оглянути своє місце, чи чогось не розлито, чи не накришено.
- Закінчивши прийом їжі, обов'язково подякувати.

ПАМ'ЯТАЙТЕ

- Не можна їсти із спільної тарілки, користуватися спільною чашкою і ложкою. Їжу, яка впала на підлогу, вживати не можна, тому що вона забруднена.
- Перш ніж їсти фрукти, ягоди, треба обов'язково їх вимити.
Відразу після бігу, гри у футбол пити не дозволяється.
- Спільну склянку потрібно за собою вимити.
- Щоб бути здоровим і сильним, жити до самої мудрої старості, не треба бути ненажерою.
- Треба добре пережовувати їжу.
- Чим більше жуєш, тим довше проживеш.

Прочитай вірш і подумай, чи правильно поводить себе хлопчик у гостях.

Андрій друга свого Костю
запросив до себе в гості.
Мати радо їх зустріла,
й до обіду запросила.

Ще не встиг пережувати,
вже почав розповідати
про свою гру у футбол,
як забив він перший гол.

Костя довго не вагався.
Швидко сам за стіл запхався,
погойдався на стільці
разом з ложкою в руці.

Гучно плямкання звучало,
дзвінко ложка дзеленчала.
Костя залишок, мов чай,
випив з миски через край.

Збоку він поклав мобілку,
потім підтягнув тарілку,
хліба шмат переламав,
рота повного напхав.

Ремигнув наступну страву,
сьорбонув з прицмоком какао.
Поспіхом з-за столу встав.
Про подяку не згадав,
лиш гикнув разів із шість.
Ось такий-то Костя гість.

І. В. Дубинський

А як ти поводиш себе за столом?

Подумай і вибери, що можна і що не можна робити за столом:

- класти руки на стіл;
- сидіти рівно;
- нахилитися низько до тарілки;
- читати;
- голосно розмовляти;
- мити руки перед вживанням їжі;
- їсти руками;
- жувати їжу з відкритим ротом.

Столовий посуд різного призначення

Столовим називається посуд, в якому подають їжу. До столового посуду належать столові сервізи, що складаються з глибоких та мілких тарілок, салатниць, супниці, тарілки для оселедця, великого блюда, набору емкостей для спецій. Столовий посуд виготовляється з фарфору, глини, скла.

Чайний та кавовий посуд

Столові прибори

Що належить до столового посуду?
Для чого він використовується? Яким посудом
ти користуєшся вдома?
Який посуд у шкільній їдальні?

Секрети самообслуговування: ЯК ПРАВИЛЬНО СЕРВІРУВАТИ СТИЛ

Сервірування столу — підготовка й оформлення його для вживання їжі. Гарно оформлений стіл підвищує настрій і апетит.

Правила сервірування столу

1

Застелити чистою і випрасуваною скатертиною.

2

Розставити тарілки. Кожну тарілку поставити напроти стільця на відстані 2 см від краю.

3

Розставити прибори. Праворуч вістрям догори покласти ніж, лезо якого направити до тарілки. На відстані 1 см праворуч від ножа покласти ложку носиком догори. Зліва від тарілки вістрям догори покласти виделку.

4

Посуд для напоїв розставляють за тарілкою на одній лінії з ножем.

5

У кінці розкладають серветки і розставляють прибори із спеціями (сіль, перець).

Як ти вважаєш, люди яких професій займаються сервіруванням столу? Що використовують для сервірування? Чи однаково сервірують стіл для сніданку, обіду та вечері?

Роздивися картину Галини Серебрякової і розкажи:

- чи правильно сервірований стіл на цій картині;
- хто з дітей поводить себе правильно;
- які правила поведінки за столом порушуються.

Придумай назву картини.

Намалюй картину «Сніданок удома».

Ми — майстри:
ПІДСТАВКА ПІД ЧАШКУ
«ВОДЯНА ЛІЛІЯ»

Наші помічники:

- серветка
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик

Підставку під чашку «Водяна лілія» робимо так:

1

Кожний кут розгорнутої серветки зігни до центра.

2

Перегорни серветку на зворотний бік. Зігни всі кути до центра.

3

Перегорни ще раз серветку. Відігни кути серветки від центра до зовнішніх кутів.

4

Знов перегорни серветку. Притримуючи пальцем кутик, потягни за нижній кут, що трохи висувається, утворюючи пелюстку з внутрішнім трикутником. Зроби так само з усіма кутами.

5

Виріж із кольорового паперу серединку та наклеї у центр квітки.

Вдома підготуй потрібний посуд та засервіруй стіл до зустрічі гостей.

Таємниці міста «Вміємо самі»: ШИТТЯ. ІНСТРУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ШИТТЯ

Шиття — це виготовлення різних виробів з тканини, шкіри, хутра за допомогою зшивання деталей нитками.

Шиття використовують для виготовлення одягу, взуття, головних уборів, штор та інших виробів.

Займатися шиттям слід у світлій частині кімнати. Освітлення має бути не надто яскравим, хоча й не слабким. Світло не повинно потрапляти в очі. Усе потрібне швацьке приладдя краще зберігати у робочій коробці і завжди мати під рукою.

Необхідні для крою і шиття інструменти: набір голлок — від найбільших до найменших, наперсток, ножиці, шпильки, стрічка з поділками (сантиметр). Голки добирають відповідно до товщини ниток, а нитки — за товщиною тканини.

Нитки розрізняють за номерами: від 10-го (найтовщі) до 100-го (найтонші). Наперсток має бути дібраним відповідно до пальця: щоб сидів щільно, але й не здавлював палець.

Для чого використовують шиття?
Які інструменти потрібні для шиття?
Де і як їх слід зберігати?
Яких правил треба дотримуватися під час шиття?

Правила безпечної роботи з голкою

1

Не залишай голку без нитки і в невідповідному місці.

2

Не вколюй голки і шпильки в одяг і не бери їх у рот.

3

Перелічуй кількість голок до і після роботи.

4

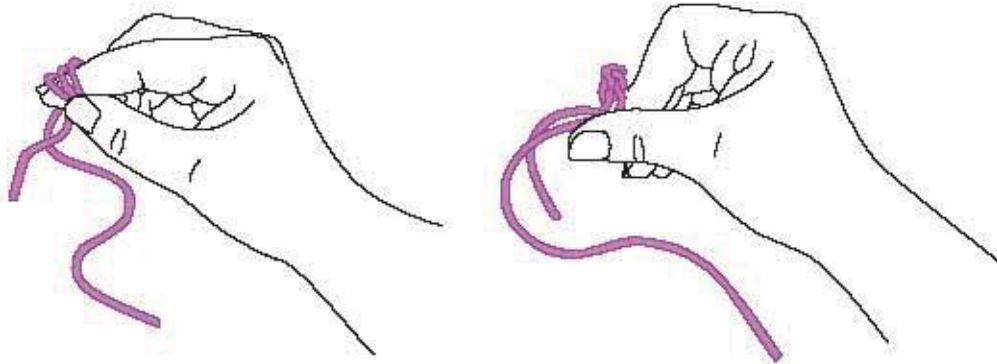
Після роботи вколюй голку у спеціальний гольник.

5

Під час шиття користуйся наперстком.

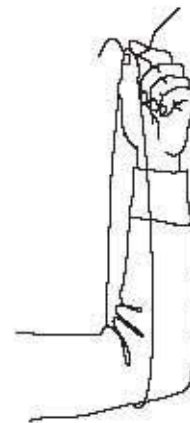

Як зав'язати вузлик на кінці нитки?

Як відміряти нитку для шиття?

Під час шиття дуже довга нитка плутається, а дуже коротку потрібно часто замінювати. Тому слід навчитися відміряти нитку потрібної довжини. Не перекушуй нитку зубами, а відріжай ножицями.

Де зберігають нитки, голки?

Які правила безпечної роботи з голкою ти запам'ятав?

Як правильно відміряти довжину нитки?

Таємниці міста «Вміємо самі!»:
ПРИШИВАННЯ ҐУДЗИКІВ

Ґудзик — це застібка на одязі, яка використовується для з'єднання його частин. Простий ґудзик нагадує кружечок з двома-чотирма отворами у центрі. Але бувають вони різної форми. Виготовляють їх з металу, деревини, пластмаси, скла, шкіри.

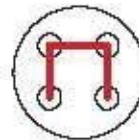
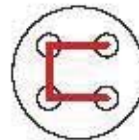
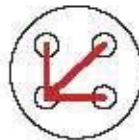
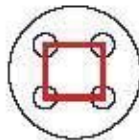
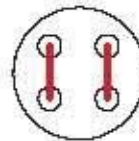
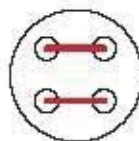

Перші ґудзики з'явилися дуже давно, і з того часу до наших днів вони є незамінними деталями одягу. В наш час винайшли безліч інших застібок, але ґудзики використовують не тільки для з'єднання частин одягу, вони можуть служити прикрасою для нього.

Способи пришивання ґудзиків

Ми – майстри:
**ПРИШИВАННЯ ҐУДЗИКІВ
 З ДВОМА ОТВОРАМИ**

Наші помічники:

- картон
- шаблон
- ножиці
- олівець
- голка
- нитки
- ґудзик з двома отворами

Ґудзики з двома отворами пришивають так:

1

За допомогою шаблону обводимо та вирізаємо з картону мордочку тваринки.

2

З білого паперу за допомогою шаблону вирізаємо очі та наклеюємо їх на мордочку.

3

Прикладаємо ґудзик до паперу і голкою намічаємо місця проколів у отворах.

4

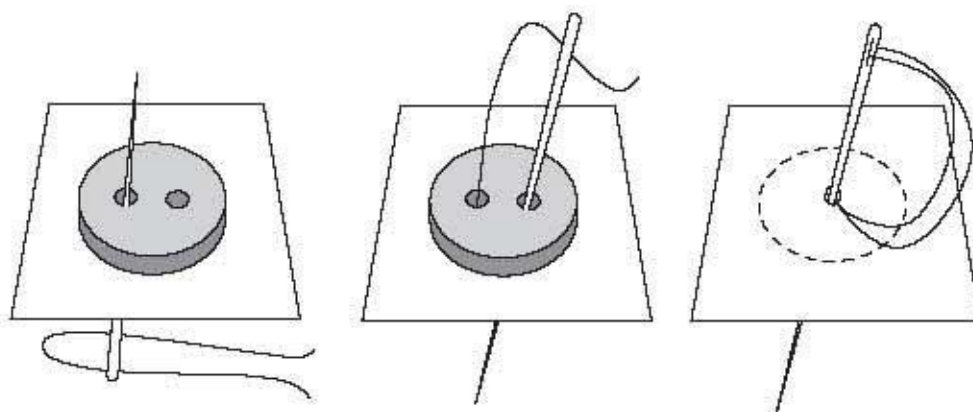
Виводимо голку з ниткою в один з проколів із зворотного боку на лицьовий так, щоб вузлик залишився на звороті.

5

Протягуємо голку з ниткою через отвір у гудзику й опускаємо по нитці гудзик на місце.

6

Притримуючи гудзик, робимо прокол в інший отвір з лицьового на зворотний бік.

7

Робимо на цьому місці ще кілька стібків.

8

Закріплюємо нитку на зворотному боці, пропустивши її під стібками, і обрізаємо.

9

Так само пришиваємо всі інші гудзики. Наклеюємо виріб на основу та доповнюємо його іншими деталями.

Творимо красу самі

Використовуючи ґудайки різних кольорів та форми, створи власну композицію.

Таємниці міста «Вміємо самі!»: МАКЕТУВАННЯ

Макет — це зменшений зразок предмета, виготовлений з різних матеріалів перед виконанням роботи в справжній розмір.

Макетування використовують архітектори, скульптори, дизайнери. Насамперед створюють проект, потім виготовляють макет із паперу, картону, гіпсу. Готовий макет передає задум майстра та є моделлю для подальшої роботи над об'єктом у натуральний розмір.

Для чого створюють макети?
З яких матеріалів виготовляють макети?

**Ми — майстри:
ВАНТАЖНИЙ АВТОМОБІЛЬ**

Наші помічники:

- сірникові коробки
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець
- картон
- монета
- кольоровий папір

Вантажний автомобіль робимо так:

1

Візьми дві порожні сірникові коробки, вийми з них ящички. Одним ящичком з'єднай між собою футлярчики.

2

Другий ящик розріж по ширині навпіл і половинки встав у раніше з'єднані футляри — це рама автомобіля.

3

З третьої коробки вийми ящикок, а футляр розріж навпіл по ширині. Приклади одну половинку на другу і склей їх між собою — це кабіна автомобіля.

4

Приклей кабіну на раму. В її нижню нішу встав ящик догори дном — це капот. Пустий ящик приклей позаду кабіни — це кузов.

5

За допомогою монети (25 к.) обведи та виріж 4 колеса. Приклей їх до рами.

6

Прикрась автомобіль аплікаціями: фари, скло, номери, диски.

Творимо красу самі

У вільний час зроби із сірникових коробок макет трактора.

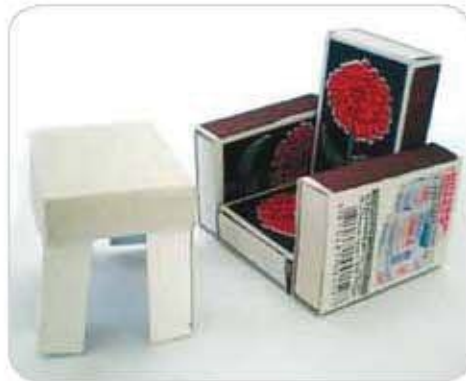

Ми — майстри: лялькові меблі

Наші помічники:

- сірникові коробки
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець
- кольоровий папір

Меблі із сірникових коробок робимо так:

1

Для дивана потрібно шість коробок з ящичками. Для сидіння візьми дві порожні сірникові коробки, вийми з них ящички. Одним ящичком з'єднай між собою футлярчики. Так само з'єднай ще два футлярчики для спинки диванчика.

2

Клеєм з'єднай спинку із сидінням дивана. З боків приклей по одній сірниковій коробці — підлокітники дивана.

3

Так само зроби крісла, використовуючи для сидіння і спинки по одній коробці. Обклей кольоровим папером або розфарбуй гуашшю.

Творимо красу самі

У коробці з-під взуття створи кімнату для ляльки. Обстав її меблями.

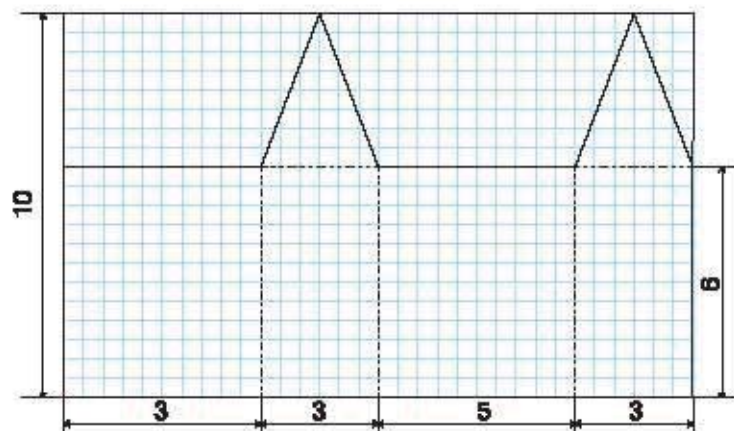
Наші помічники:

- картон
- кольоровий папір
- аркуш у клітинку
- лінійка
- олівець
- ножиці
- клей
- пензлик

Макет одноповерхового будинку на основі розгортки робимо так:

1

За кресленням на аркуші в клітинку виконай розмітку розгортки стін будинку. Виріж її.

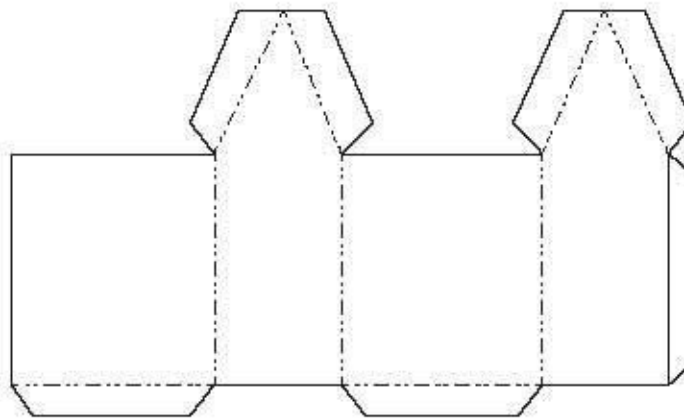

2

Обведи розгортку як шаблон на цупкому папері. Розміть лінії згину.

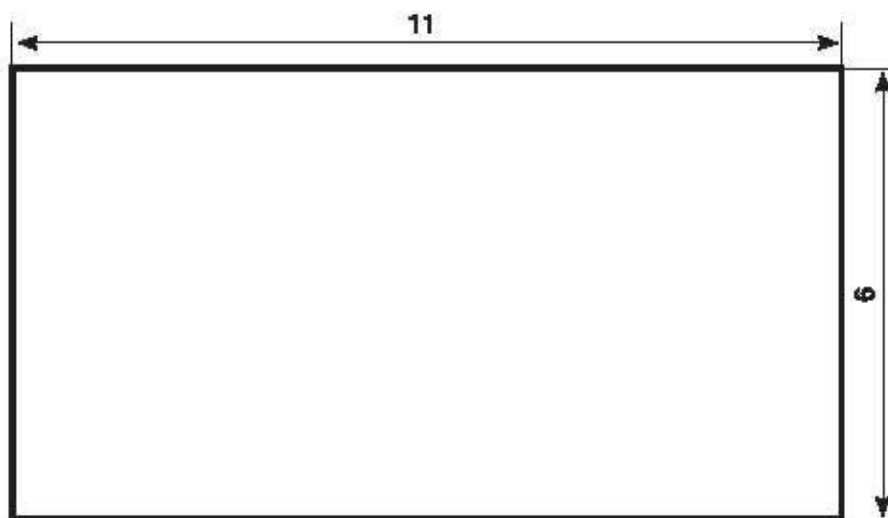
3

Докресли клапани для склеювання. Виріж розгортку по контуру.

4

Розміть дах за кресленням. Прямокутник зі сторонами 6 см та 11 см виріж по контуру.

5

Зігни стіни і дах будинку, змасти клеєм, склей.

6

Прикрась будинок. Доклей вікна, двері. Наклей будинок на основу-картон.

Творимо красу самі

У вільний час розроби макет сільської хати. Обклей дах соломинками. Навколо будинку створи подвір'я з квітами.

Проведіть у класі виставку кращих робіт «У місті "Вміємо самі!"».

Запрошуємо на свято у країні Майстрів

ЗМІСТ

Вступ 4

Подорож перша:

місто Казкового лісу 7

Подорож друга:

місто Ниток 23

Подорож третя:

місто Паперу 35

Подорож четверта:

місто Пластиліну 85

Подорож п'ята:

місто «Вміємо самі!» 97

ЛЮБИ ДРУЗИ!

**Ось і закінчився
шкільний рік!
Ви багато чого дізналися та навчилися!
Стали дорослішими, розумнішими
і самостійнішими!
Усі мешканці країни Майстрів
пишаються вами і бажають
веселого літнього відпочинку!
Цікавих зустрічей, незабутніх вражень
і нових друзів!
Хай знання та вміння,
які ви отримали на уроках трудового навчання,
допомагають у щоденному житті!**

**До зустрічі у країні Майстрів
1 вересня!**

Відомості про стан підручника

№	Прізвище та ім'я учня	Навчальний рік	Стан підручника		Оцінка
			на початку року	в кінці року	
1					
2					
3					
4					
5					

Навчальне видання

СИДОРЕНКО Віктор Костянтинович
КОТЕЛЯНЕЦЬ Наталка Валеріївна

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ

Підручник для 2 класу загальноосвітніх навчальних закладів

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України*

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

В оформленні підручника використано фотографії
О. Агеевої, А. Віксенка, І. Красуцького
На обкладинці — аплікації *Хелен Масселвайт*

Редактори *К. О. Дмитренко, І. В. Красуцька*
Обкладинка *Н. В. Дмитрова*
Технічний редактор *Л. І. Аленіна*

Формат 70×100¹/₁₆. Ум. друк. арк. 10,4 + 0,33 форзац.
Обл.-вид. арк. 10,0 + 0,55 форзац. Наклад 220 000 прим.
Зам. №

ТОВ «Сиція»

Свідоцтво про державну реєстрацію серія ДК № 3363 від 30.12.2008 р.
61017, м. Харків, вул. Кокчетавська, 20

Віддруковано з готових діапозитивів
ТОВ «ПЕТ»

Св. ДК № 3179 від 08.05.2008 р.
61024, м. Харків, вул. Ольмінського, 17